

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 17.

У Новом Саду, 15. новембра 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Трговина са учитељским платама. — Наставна Основа. — Пребацује се основној настави да се много бави памћењем, а не развија разум и мишљење у деце. — Франциско Ферер — Данашња јавна настава у Немачкој. — Школа и настава: Ломброзо о кажњавању деце. — Манхајмски систем. — Учитељство: Учитељско удружење у Енглеској. — Учитељи у Шлеској за 35 годишњу службу. — Француско учитељство и универзитет. — Уређење учит. плата у Пруској. — Из школеке самоуправе: Који је разред тежи? — Срески зборови: Седница моначког збора. — Преглед књига: Zeitschrift für Experimentelle Pädagogik etc. herausgegeben von E. Meumann, приказ др. П. Радосављевића. — Предлог организације сталног надзора над народним школама у краљевини Србији. Написао Павла Ј. Мајнер. — Белешке. — Нове књиге.

Трговина са учитељским платама.

Наша највиша законодавна школска власт, Школски Савет, у једном истом питању и у кратком размаку времена, донео је три решења, наиме: да се учитељска плата може смањивати, па онда да не може, па опет да може.

На основу овог последњег решења Школског Савета, наше црквено-школске општине почеле су да воде спекулативну трговину и да закидају од учитељске плате онај сувишак, где је учитељска плата била већа, него што то прописује §. 2. XXVII. зак. чл. од 1907. год.

Када је министар просвете новим законом осигурао минимум учитељске плате у износу од 1000 круна годишњих, то је учинио зато, што је имао у виду оне горње сиромашне крајеве, па онда источни предео наше домовине, где су учитељи примали своју плату већином у депутатату и нешто новца на со, сирће, паприку и т. д.

А да су га водили и други разлози, то је мање више свакоме познато, ко прати развој школских прилика у тим крајевима. Ослањати се дакле на тај 2. § XXVII. зак. чл. од 1907. који говори само о минимуму учитељске плате, па стати на то становиште, да се према њему учитељске плате по вољи могу смањивати, то је становиште са свим погрешно а нарочито онда, када то долази са оне стране, која би требала да штити

и брани положај свога учитељства у сваком погледу.

Прочитајмо §. 2. зак. чл. од 1907. који на крају вели ово: „A községi és hitfelekezeti rendes tanítóknak alapfizetése a lakbérosztályba nem sorozott községekben legalább évi 1000 koronában állapítandó meg.“ Па шта се даје одатле закључити? Даје се закључити то: да је министар просвете имао у виду да осигура само тај минимум, а никако није тим §-ом забранио да општине не смеју дати и већу плату своје учитељству, а још мање је помишљао на ту околност, да извесне општине, где су учитељске плате биле веће од прописаног минимума могу смањивати и зацело да не би дозволио, да се води трговина са учитељским платама и одузимају се оне земље, које је општинама дао кр. ерар једино на уживање учитељу, која је земља сачињавала саставни део његове плате.

Па не само овде у овоме §-у 2. него у целом „Упутству“, које садржи у себи одредбе XXVII. зак. чл. нема ни једне речи, да се учитељске плате могу смањивати. И онда је заиста непојатно, од куда је Школски Савет могао стати на тако становиште и донети онако решење, које веома јако штети материјалну страну учитељског положаја.

Па све да у државном закону и стоји да се учитељске плате могу смањивати,

држим да Школски Савет ни онда не би могао стати на то становиште, — бар не дотле, догод постоји наша „Школска Уредба“ од 1872. год. — а нарочито § 78. те уредбе који говори ово:

„Учитељска и учитељичка плата једном потврђена, не може се никако смањивати, нити без одобрења дотичне епарх. шк. власти измењивати.“ Истина је да се у овоме 78. §-у говори о „измењивању“ и „смањивању“ учитељске плате, али је др. Ж. Миладиновић у своме Тумачу расветлио мало горњи § и додаје ово:

„Једном потврђена учитељска плата, не може се никако смањивати, па ни са одобрењем више школске власти. Изменити се пак може са одобрењем епарх. школске власти, по та измена значи то, да се плата може променути, али на више, а никако на мање, па да се шта више и начин исплате може изменити. Једном речју, учитељска се плата може подићи или други начин плаћања уговорити, али се никако не може снизити.“

Истина је да је др. Ж. Миладиновић ово рекао онда, када су автономним бродом управљали други људи, који се нису увек освртали на законске одредбе, али одма додајем и то: да сам тврдо уверен, да би др. Ж. Миладиновић и данас заступао и стао на то становиште, јер би у противном случају морали се запитати: да ли „Школ. Уредба“ у опште постоји или не постоји? Друкчије говорити, значило би да сами обилазимо „Школ. Уредбу“ од 1872. г. која и данас стоји у пуној снази својих законских одредаба, која је рођено чедо XXXVIII. зак. чл. од 1868. из кога се родио и XXVII. зак. чл. од 1907.

Што није случај ни код једног чиновничког реда, то је случај код учитељског, да му се на супрот законских одредаба, једанпут установљена плата измењује по ћефу благочестивог общества, које не би смело бити ни по упражњености учит. места. Јер у данашњем добу живити са 500 фор. па одатле издржавати још и породицу, — просто је немогуће. Па нашто правити човека слешцем и тамо где то не мора бити? Може ли таки човек без бриге радити свој посао у школи и одати се сав своме позиву како би у данас по школу тешким

временима, удовољило свима захтевима, да својим радом сачува вероисповедни карактер поверене му школе!

Таком поступку учитељство мора бити противно, а још више онда, када се дозвољава по неким општинама, да по неколико стотина форината годишње закидају од својих учитеља, на рачун другог, као што је то случај у Ст. Сивцу и Брестовцу.

Ова прва одузела је $\frac{1}{4}$ сесије учит. земље, да отуда добивеним приходом, смањи кључ за распорез црквено-општинских потреба; а она друга $\frac{1}{2}$ сесије учит. земље, која данас доноси 1000 фор. годишње аренде, од које своте на ону, која је била у готовом новцу, додаје 2—300 фор. а друго остаје општини, да из тога новца назиде парохијску палату за свога свештеника, чијом је иницијативом то све и урађено.

Вршити родољубиву дужност на одкидати са учитељских леђа један део прихода, па то капитализирати, у сврху издржавања још једне нове школе, није коректан поступак и за жаљење је да су надлежне школске власти у ту сврху дозволиле смањивање учитељске плате. Па нашто су нам онда приходи од манастирских добара, та они су одређени на просветне цели?

Па кад је таким неправилним поступком ст. сивачке и брестовачке цркв. општине, а уз одобрење наше највише школске власти учињен штетан прецеденс по материјалну страну нашег учитељства и учитељског положаја у опште, онда би учитељство као један човек требало да тражи санирање тих потреба, и у будуће да се једном за свагда на пут стане смањивању учитељских плата, па ни онда, када таково место било из каквог разлога остане упражњено. А санирање тих потреба требало би тим пре тражити, што је већ створен прецеденс, јер је административно судиште, услед призива, укинуло тако једно решење — једне на учитељској плати штедљиве општине.

у.....

Наставна Основа.

Веза у наставном градиву.

Концентрација важи сад све више и више као једно питање наставног поступ-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ка. Концентрација се припрема спољашњим груписањем појединих наставних предмета, чиме се даје за логичко мишљење јединствена веза. Позната груписања су Дерпфелдово, Цилерово, Вилманово, Фрелихово, Грилихово и Рајново. Рајн групише овако:

А. Друштвени живот.

Историјско-хуманистички предмети.

I. Настава у мишљењу.

II. Настава у вештинама.

1. Библ. и црквена повесница	1. Певање
2. Светска повесница	2. Цртање
3. Књижевност (Песништво)	3. Моделирање
	4. Ручни рад (на уметничкој висини).

III. Настава у језику.

1. Матерњи језик
2. Страни језици.

Б. Природни живот.

Природне науке.

I. Земљопис.

II. Наука о природи.

1. Физички земљопис	1. Природопис
2. Математски земљопис	2. Природословље

III. Математика.

1. Рачун
2. Геометрија.

Овако, по својој садржини логичко груписање предмета, помоћу њихових појединих јединица или помоћу обраде на једној истакнутој идеји органски концентрисати, стари је и много расправљани проблем дидактички. Шуберт разликује у Рајновој енциклопедији разне врсте концентрација. Но сви ти покушаји слепљивања и мајсторије сматрају се као већ преброђени. Но сад се удешавају дисциплине *једног предмета* уједно. Иде се за тим, да се споји ред градива сваког предмета по узрочној сродности (концентрација у поједином предмету). А над свим раздробљавањем наставног плана лебди дух једне јединствене сврхе и ствара један виши центар. По Рајну је тај центар: Развиће културе, по Цфајферу: Развиће децејег ја, по Цилигу: Претапање у идеалну личност Христову.

Стој је осуђивао некад концентрацију у наставном плану, јер је био мишљења, да дух начела схвате само они, који поједине дисциплине нарочито проучавају, а при том се труде да те дисциплине међусобно вежу са што стварнијим економиса-

њем у томе. Но неки педагози мисле да то економисање већ и тиме добија, што се даје могућности, да предавач упути децу на сличности у сродном предмету. У вишеразредним школама већ и с тога, што учитељ не може тачно упознати обим мисли децјих. Како сваки кутић приказује свет, то се и овде узима *начело онога што је домаће* као важно за добро сређењу концентрацију.

Но ниједан наставни план не би смео заборавити једно врло важно начело: *Начело понављања*. Никад и никако није могуће да неко градиво деца стално присвоје, како се тек једаред приказало и поновило. Но стално понављање градива у једном те истом облику убија сваку занимљивост. *Начело домаћега* даје градива за непрестано понављање, али увек срањивањем и довођењем у везу с новим.

Све то добро је овако у опште знати и о томе водити рачуна, но пре тога потребно је да се сво градиво које се наставном основном проише тако среди, како ће онај који њиме ради имати смишљен преглед свега, да би том олакшицом могао темељније ући у посао око спајања оних низова у обради појединих предмета, који треба да као језгровита спојена целина остану као резултат настављања, те да се касније као културније одлике дотичнога субјекта (детета) у њему истакну, опазе. Нигде се у школском свету не тражи да тај смишљен преглед свега, појединац ради, него тај посао раде групе школских људи, било званично одређених на то, било да се поверава секцијама учитељских кругова да то израде у главним, основним потезовима, а затим да се дотерује према појединим локалним приликама, према напред поменутом начелу *онога, што је домаће*, што важну задаћу има свугде у савременој настави.

Но пре него што се дође до тога рада, од Наставне Основе тражи се још једна важна подлога. Она треба да је јасна код одређивања обраде појединих јединица у неком наставном предмету, у погледу тога шта хоће да обради. Она даје градива којим хоће да образује, но онај је образован који стече знање да н. пр. топографске особине једне земље, доведе у узрочну

везу са повесницом те земље и њених становника; или онај, који повесничке податке уме да споји помоћу велике културно-повесничке целине; онај се користио школским образовањем, који уме да сређује и примењује оно знање што је у школи прихватио. Није сврха дакле, просто знање ствари и објеката, него освајање проблема, чини језгру у образовању. С тога и у наставној основи морају бити означени проблеми. Један пример за ово: Неки наставни план означио је у природопису између осталог градива: *О јабуци*. Но шта да се говори с децом о јабуци? Свакојак не само ређање њених спољашњих знамења, јер то није никакво гравиво за образовање, чак ни за 1. разред. Но на основу којег проблема да се говори? О овоме најважнијем не стоји ништа означено. Да ли ћемо говорити о свима могућим биолошким проблемима на јабуци? Тада би било довољно градива за више него кроз све разреде основне наставе. Једном речи, такав план не говори тачно шта има да се учи, он је нејасан и према томе не одговара како треба своме имену.

Но овде се не сме погрешно разумети, да учитељ треба одмах да ученику означи проблем; проблем треба да је учитељу вођа у раду.

Главни је проблем н. пр. код неке биљке: Одржање индивидуума. Делимичан је проблем: Како се штите биљке, што се рано развијају, против хладноће. Пример за ово: Пупољци у дивљег кестена. Пушци као соба: 1. Зидови. 2. Лепљива превлака. 3. Нежнији део цвета у заклону. Сравнивање пупака у другог дрвећа.

Други неки пример н. пр. Из Земљописа: О Швајцарској. Тај објекат треба да се обради за 4 часа. Да се многострано обради, не може се. Но шта да се узме? Један проблем мора се одабрати. Али који? О томе што је најважније нема н. пр. у плану ништа.

Могло би се истаћи за обраду о облику земљишта, а са овим у вези о води, клими, занимању становништва. Или би се на прво место могло истаћи да је земља н. пр. богата разним крајевима које путници радо посеђују с овим опет у вези могле

би се врло многе појединости логички груписати.

У науци вере одреди се н. пр. да се у 8 часова има свршити неки дужи члан символа вере. То време довољно је, рецимо, да се прође кроз градиво што је о томе унето у катихизис и да се научи на памет, али о свестраној темељној обради тога градива не може бити ни говора. И овде не остаје ништа друго, него да се одабере једна мисао око које ће се сво градиво логички сакупити. Али која је то мисао, Наст. Основа не говори.

На први поглед изгледа да је то добро, ако Наст. Осн. даје само објекте а не проблеме. Учитељ би тако могао да прописане објекте подвргне проблемима које он за добро нађе. Али Наст. Основа која само даје објекте, ничим није омогућила, да ће учитељ обрађујући проблеме по своме избору моћи извести један потребан ред.

Из тога излази да одређивање градива није баш тако обична ствар. Дабогме, поређати једно за другим објекте то је саразмерно лако, али проблеме довести у ред једно за другим и једно поред другог, то је веома тешка задаћа. *Али је то врло важно, да се баш та задаћа реши, ако се хоће да дође до праве Наставне Основе.*

Тражи се с правом да се у обради иде „од лакшег к тежем“. Али међу самим објектима такав пут не може се изнаћи, јер се долази до питања, шта је лакше обрадити јабуку или неку другу вођку (разуме се очигледно приказану)? Је ли теже обрадити Италију или Француску? и т. д. Код питања, дакле, од „лакшег к тежем“ не узимају се у тешкоћу објекти него проблеми. На којем ће се објекту проучавати проблем, то је мање важно питање од постављања и проучавања самог проблема, а и много лакше.

Прва задаћа ради око Наст. Осн. јесте, дакле, изнаћи пут од лакших тежих проблемама. Ово је тешка задаћа, али док се она не реши није решено питање ваљаности Наст. Основе.

Који је проблем лакши, који тежи за разумевање и учење, то се тачније може одредити логично-стварним размишљањем. Пут је за то од логички простог до сло-

женог. За овај посао потребна је већа група педагошки и научно образованих људи, да створе основе за такву Наставну Основу.

По проблемима сређено градиво је основ и правој *концентрацији*. Данас се обично спроводи концентрација по објектима. Но јасно је да ће о правој концентрацији моћи бити говора тек тада, кад разно наставно градиво буде проткано једним проблемом.

Н. пр.: Кад је реч о плућима неког сисавца, може се у исто доба говорити и о порам на неком листу, јер се у оба случаја ради о проблему што шире површине за дисање. Напротив концентрација само по објектима је, кад се у српском језику обрађује чича Станков чворак и упорџује са чворком из природописне обраде, јер је тамо реч о срамоти што постиже оног који краде и вара, а овде је реч о неком биолошком предмету.

Истина је, да је оваку праву концентрацију тешко, па у много случајева и немогуће сировести, нарочито у основној школи, јер лакши, почетни проблеми разних грана науке или се тешко или никако логички не спајају. С тога вели један педагог: „И сад помислите на то, да многи писци Наставних Основа са великим значајем говоре о концентрацији градива за науку већ у првом разреду!“

Пребацује се основној настави да се много бави памћењем, а не развија разум и мишљење у деце.

Основној настави чињен је одавна један укор који јој се и данас по каткад чини, а тај је у томе да злоупотребљава са детињим памћењем и да се бави једино том способношћу, не водећи бриге о развијању разума и мишљења. А зна се да образовање може успевати само у толико, у колико се све духовне способности негују једновремено и потпомажу се узајамно, као и то да ништа не улази у памћење пре него што је прошло кроз интелигенцију.

Давати деци да уче напамет једино да би могла реситовати, не потрудивши се да се детињем памћењу поверава само оно што се је добро разумело, значи радити без познавања својега посла. Ако је истина

да је моћ успомена сразмерна са живошћу примљених утисака као и са интересовањем које су они покрећули, онда је лако разумети да код ученика мора остати врло мало од онога реситовања голих и празних речи, које не могу допрети до срца и добити живота, пошто они не улазе у детињи дух. Знати нешто напамет не значи дакле увек и знати то у ствари.

Кад се ради овим бедним методом детије главе замишљају се као какви судови у које се може трпати све што се хоће. А чему служи, питам ја, да ученик изиђе на испит са мноштвом имена, дефиниција, датума и историјских чињеница? Ако он не докаже да је развио свој ум и своје мишљење, ако из својих студија није извукао корисних знања и ако није научио да се њима корисно послужи, онда ја велим да је такав ученик изгубио скупо време, и оно мало што је научио брзо ће ишчезнути.

Да пре свега кажем која сам општа начела усвојио ја при мојој настави да бих избегао горњу критику:

Служити се детињим памћењем само као полазном и наслоном тачком и радити тако да настава продре до детиње интелигенције, која једина може задржати плодан отисак; од лакога ка тешком, од примене ка принципу; помоћу згодно повезаних питања упућивати децу да сама пронађу оно што им се жели показати; навикавати их да расуђују, да налазе и да виде својим очима; једном речју, држати непрекидно њихово мишљење и њихов ум у покрету, а тога ради не остављати ничега нејасног, необјашњеног, терати са доказивањем до материјалног сликања ствари, кад год је то могуће; најзад, не давати да се учи наизуст ништа што није пре тога објашњено, прибегавати честим понављањима и писменим вежбањима, која су тако корисна за коначно усвајање онога што се је научило.

Да изложим у неколико речи, како примењујем ова начела при обради разних наставних грана.

Пре свега, при сваком реситовању, ја нећу никад губити из вида да се свако вежбање памћења представља у једном од два облика: *памћење речи и памћење идеја;*

први захтева дословно називање, а други, слободно реситовање, што зависи од онога што има да се научи.

При предавању *Катихизма*, ја увек почињем са претходним објашњавањем дотичнога текста који има да се повери децијем памћењу. Ово објашњавање бива дословно, а да би мојим младим слушаоцима било приступачно, ја прибегавам разним поступцима. Мислим да је излишно и напомињати да се текст увек мора верно запамтити од стране ученика.

При предавању *моралних поука*, пошто се дотичне лекције добро прочитају и објасне, ја дајем почетницима да науче по неку мудру изреку, која је згодна да у детињи дух уреже неку важнију дужност. Ученицима средњег и вишег течаја дајем да науче збијене и прецизне изводе из лекција о битнијим дужностима из морала.

У предавању *одабраних одломака за реситовање*, било да су у стиху, било у прози, пошто је циљ овога вежбања да се ученици упознају са речима, разним изразима, реченичним обртима, једном речју са стилем, онда ја строго пазим да им дајем да уче само оно што је изврсно и њима приступачно. Тога ради ја радије дајем такве одломке који, како по облику тако и по садржини, могу да послуже као угледи и да у деци пробуде осећање за оним што је истинито и лепо и што ће им једновремено развијати и срце и дух. Да ли је нужно додати да је текст, пре но што се преда на учење, не само увек и пажљиво објашњен, већ и гласно прочитан разумљиво и са потребним наглашавањем, као и да се увек захтева дословно реситовање?

Принцип који примењујем у граматичкој настави јесте: „научити правила помоћу језика, а не језик помоћу правила“. Граматика ми никако не служи за полазну тачку при предавању матерњег језика у основном течају, већ разнолика вежбања у говору и проналажењу појмова и мисли. У средњем и вишем течају ученици имају у рукама уџбеник за граматику. Правила која су у књизи формулисана изводе се из примера који су у зачељу, и ова се правила уче тек пошто се свестрано објасне. Али да бих граматичку и језичку наставу учи-

нио што чвршћом, ја се користим поправљањем текстова које деца у перо казујем. При овим радовима, сва се правила ређају како које случај изнесе, независно од нарочитога правила које смо хтели у дотичном диктовању применити.

У *Рачуници*, ја тражим да ми ђаци науче само важније дефиниције и правила, а не налажем им да уче апстрактне теорије које деца немају никаквог интереса да реситују, јер их тешко и разумеју.

За предавање *Историје*, ја сам изабрао такву књигу у којој је историја нашега народа одабрана од свих бескорисних детаља и у којој идеје и мишљења која се пружају деци, како у самој лекцији, тако и у нарочитим вежбањима која је прате, чине од историје нешто друго од оног простог трпања година и имена која се заборавају тек што се науче. То је књига која учи децу да добро мисле и правилно пресуђују о главним личностима и догађајима.

Ова је књига подељена на два дела, на *чланке за читање*, који се читају затим објашњавају па опет читају, али се не уче од речи до речи, и на *праве лекције*, које резимирају горње чланке, уче се напамет и реситују се дословно. Затим има и *зadataка* о појединим већим одељцима, који пошто се усмено и заједнички припреме у разреду, израђују се и писмено. Текст је поткрепљен многим илустрацијама, географским картама, као и синоптичким и родословним таблицама.

Што се тиче *Земљописа* који иде напореда са историјом, он није проста нomenclатура, већ жива слика физичког, индустријског, пољопривредног, трговачког и историјског земљописа. Предавања претходно се припремају помоћу мапа и илустрованог атласа, а тако исто пажљиво се и објашњавају.

При предавању *Елемената из физичких и природних наука*, старији ученици имају у рукама један елементаран и практичан уџбеник. Овде и није реч о неком темељном и пространом знању, већ о основним појмовима. У свакој науци ја узимам најпрактичније примене и износим их доста детаљно, да би их детињем духу изнео

јасно и да би се што чвршће урезале у памћење. Што се тиче саме јестаственице, школски музеј пружа ми потребну грађу за лекције о стварима, које служе као основа јестаственичкој настави.

Да бих направио неке огледе приступачне мојим ученицима, ја се служим са што простијим справама. Књига која им је у рукама даје тачна објашњења која многе и лепе слике чине потпуно разумљивим. Како текст саме лекције, тако и изводи који фиксирају важније законе, дају се на учење тек пошто се деца удубе у њих помоћу мојих објашњења.

Поступајући овако ја успевам да избегнем опасностима од машиналног реситовања. Искуство ме свакога дана утврђује у истину да и знање нечега што је претходно дух добро схватио, помаже да се боље зна и доприноси придобијању прецизних знања, а цело време развија разум и мишљење у деце.“

25. сеп. 1909.
Скопље.

С францускога
Р. Огњановић.

Франциско Ферер.

Шпањолски педагог, управник својих школа и слободни мислилац у Барселони био је окривљен као бунтовник и пушкаран 13. октобра. Сва јавност је констатовала да је он жртва клерикализма. Предан је био војном суду, којем су материјал за оптужбу и сведоштво додали његови дугогодишњи непријатељи клерикали.

Утврђено је свеопште мишљење, да је овај поступак војног суда правничко самоубиство. Говорили су само јавни тужилац и бранилац. Тужилац је оптужио Ферера, да је био глава барцелонске револуције, али осведочених доказа за то није изнео. Навео је изјаву потпуковника полиције, да је Ферер имао удела у покрету, да је позивао једномишљенике у Масну и Премији, да иду у помоћ барцелонској браћи. Даље је изнео тужилац да је списатељ Манојло Јименез тврдио, да је по његовом мишљењу Ферер био вођом барцелонских немира. Нарцисо Вердагуер слушао је да је Ферер био вођа анархиста. Алсино Естивал рекао је, да се по доласку

Ферерову немир погоршао и ојачао. А и друга така казивања имала су такав утицај и такво мишљење. И тако се сав материјал оптужбе оснива на *утисцима, мишљењу и сумњи* о кривци Фереровој.

Бранилац је оптужбу осветлио са мало речи: „Све особе које би нам могле дати податке о животу и потхватима Фереровим изгнане су из земље. Сви докази које сам изнео против оптужбе били су одбачени. Саслушање сведока који су хтели говорити у корист Ферера, није допуштено. Франциско Ферер је за своје рационалистичке назоре гоњен и кињен до крајности, већ је био обећан да је радио и о атентату на краља, школе његове биле су затворене, али је он на све нападаје својих опадача миран и не малаксава. На место тога да би био вођа побуњене масе, водио је он ову здравом расуђивању и тиме указивао на прави циљ људства и ширио науку као једино средство за просвећење масе. Наскоро ћемо увидети, да ће се и наша земља овестити, а данашњи слепци пљескаће вашој храбрости, ако Ферера ослободите од оптужбе. Не очекујем од вас ништа више, до ли да поступите по своме уверењу.“

Жалосни завршетак суда доказао је, да судије у опште нису имале уверења и да су подлегли притиску с поља.

Свештеници су га мрзили из дубине душе и гонили, што је оснивао школе слободоумне, што их је снабдевао са исто таквим учитељима и што је из својих средстава издавао и ширио поучне књиге. Истина је, очевидно а не из потаје, потковала њихову владу просвећењем народа. Од сваког, који је изишао из његове школе постао је други човек. Ферер је увео просвету у народ и тиме спречио револуцију, но револуцију духова. Он није силом ништа хтео, као што га је оптужба кривила и као што су против њега криво сведочили.

Био је револуционар као и сваки други, који оплемењују дух да би друштво избавили из таме незнања и окова деспотизма. Такви је бунтовник сваки који поучава народ, који уноси нове идеје, сваки оснивач вере, испитивач природе, у опште сваки ко отвара очи осталима, ко учи опажању и

мишљењу. Такви учитељи пали су као жртва за своју науку, страдали најтежим искушењем: гођењем, мучењем и смрћу. Пример је прави на Фереру.

На конгресу слободне мисли одржаном у Прагу 1907. год рекао је Ферер:

„Поверити децу васпитању попова (језуита), значи утући њихову интелигенцију. Ја сам приврженик слободног васпитања, али с том оградом да не признајем наставу језуитску ма какве биле прилике. У школама треба васпитавати, да сви морамо радити на ширењу братства и љубави међу народима. Децу треба учити да би се узајамно љубили, да буду радени, да би стекли највеће благо како сами себи, тако и другима.“

Ферер је знао добро намеру владину. Стога није ни о томе тајио своје назоре и јавно је био против тога, да би се државним владама поверио монопол наставе: „Ја опомињем конгрес, да се не изјасни за апсолутни монопол државни, јер би настава зависила од прилика како се мењају владе и од тренутних политичких смерова, а то по наставу не би било корисно.“

Берка Ферерова рекла је у изјави својој о очевој невиности, да је имао једну једину погрешку: што је био сувише искрен. Но та „погрешка“ поштених људи, та часност истинитих проповедника дешше будућности свугде је повод грозоти, да би се поштењаци уништили. То је делотворна револуција против животне праксе насилника, који живе једино од несправности и лажи.

Ферерова смрт значи искушење добра у повесници културе. Његов частан спомен загарантован је његовим добрим делима, којима је служио просвећењу својег народа. „Ферер је окружен атмосфером мржње“ — рекао је његов бравилац на суду. Тиме је речено све, чиме се може окарактерисати живот учитеља; али кад се дође до расуђивања та ће мржња бити награђена поштовањем целог образованог света при сваком спомену на тога борца.

* * *

У каквим околностима и с каквим циљем је радио велики шпанолски учитељ

Ферер, разјасниће најбоље стање и смер шпанолског школства, које пати једнако како под игом владе, тако и под назадњачким утицајем језуита.

У Шпанолској је уведено обавезно похађање школе 9. новембра 1857. год, али је то све до данас остало *на артију*, јер од 3,740.000 за школу обвезне деце, походи школу јавну и приватну 1,961.694. Последице тога опажају се у неписмености, јер има покрајина где је 60—70% неписмених. Јавне шпанолске школе у опште су лоше организоване и у погледу материјалном, педагошком и хигијенском. Старање о школи огледа се и из бројева државних издатака. За 18.700.000 становника издаје Шпанолска само 40 милијуна франака на основно школство. Док малена Холандија са 5.500.000 становника издаје у таке сврхе 70 милијуна франака. Учитељство шпанолско налази се у неутошном положају. При установљењу плата у појединим општинама морају се узимати у обзир многе околности, ту се рачуна колики је број становништва у општини, колики је деце која иду у школу, број приватних школа у општини, (што често чини јавну школу сувишном) напослетку и старање оних, који издржавају школу својим средствима. С тога су школе подељене на знатан број разреда, ступњева и категорија, а по њима је и учитељство плаћено. Законом од 1890. установљене су учитељске плате у Шпанолској овако: У општинама с мање од 500 становника 500 фран., у општинама с 500—1000 становника 625 фр., са 1000—3000 становника 825 фр., са 3000—10.000 ст. 1000 фр. и т. д. Са убогим платама иде често упоредо и скандалозно исплаћивање. Пре кратког времена била је покрајина Малага дужна свом учитељству више него милијун франака. А тај дуг ушлаћивала је и ушлаћује по 2—5 фр. Педагошки часопис „El Magisterio espanol“ изнео је догађај, да је учитељ умро од глади, јер није четири године добио плату. Са таквих и сличних прилика само, могуће је да је мадридски новинар Luis Morgote написао о шпанолском учитељству, да је пример изгладнелости и запуштености.

Последњих година почеле се учитељске

У прилике поправљати у неким имућнијим покрајинама, као у Каталонији, Валенсији и др. Тиме, што му се популарност дизала а прилике се побољшале, било је могуће учитељству да затражи да му се осигура сношљивија екзистенција. Али дође друга навала на школство и учитељство. Црквене управе основаше у већини општина приватне школе, окупирале су наставу и васпитање младежи и учиниле немогућима јавне школе. Школа се спојила с црквом и постала јој подређена помоћу саме владе.

С тога многи, који добро и искрено мислише по народ и његову просвету, дођоше до тога резултата, да наставу младежи треба узети из руку црквених управа, које су монополисале наставу, те се почеше оснивати школе народне и слободне у већини имућнијих места и напреднијих покрајина. Међу првим организаторима и заступницима слободних школа био је Франциско Ферер. Он није жалио труда ни времена за напредак и процват наставног система, који се у слободним школама под његовом управом добрим унапредио. Најчувенија је постала школа „La Escuela Moderna“ у Каталонији, која је била лично дело идеалног творца. Тој школи посветио је Ферер најлепше доба свога живота. Но треба напоменути да је ширење слободних школа, њихова популарност и њихов рад попреко гледано у владиним и црквеним круговима. Ти су кругови чекали на згодан тренутак, да би том развиту могли стати на пут. Тај згодан тренутак била је јулска револуција. Ферер јој је био жртва, онај Ферер, који је учинио најпохвалније почетке за процват васпитнога рада, што је ишао у корист народа. У свима земљама народи поштују и славе обновитеље наставе и васпитања, носиоце идеала најславнијих педагога у прошлости. Чеси имају Коменскога, Швајцарци Песталоција, у Енглеској је великан Баин и Спенсер, у Шведској Линг, у Русији Толстој, у Немачкој Канг, Фребел, Дистервег и др. у Француској Монтењ, Рабел и Русо, у Италији Викторин да Фелтре тако ће и у Шпањолској остати бесмртан Франциско Ферер као први борац илеје што води народној срећи посредством образовања.

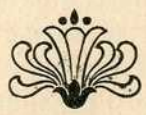
* * *

Ферер је пореклом из Абелије (покрајина барселонска), где се родио год. 1859. у имућној породици. После разних промена у животу одао се школству. Постао је професор а касније оснивач модерних школа. Организовао је око 50 републиканских школа (понајвише из својих средстава) са 1700 деце. Основао је накладу, која је излавала у школске и културне цели часописе и књиге и тако се постушно развијала Ферерова делатност у школи и ван ње. У царству мрака, језуита и старих инквизиторских традиција, морао је такав рад Фереров побудити у редовима представника реакције најјачи отпор. Против Ферера одјекнуше предикаонице и започеше најподлијим језуитским интригама, што је Ферера довело до тамнице где је 13 месеци одлежао. Но свирепост његових непријатеља тиме још није била доста силна, да би га сасвим скршили морао је бити прогнан. Отишао је у Париз а касније у Лондон, одакле је ове године отишао болесној сродници у Барселону. При побуни у Барселони није имао ни најмањег удела, са чега је био од непријатеља сумњичен. Ферер се сам пријавио суду, да би ту могао доказати своју невиност. Крај је познат. Тамо, где се ма по коју цену иде затим, да се уклони противник, тамо је узалудно тражити истину и правду. Правда је завезала очи и Ферер је одведен на губилиште Монтјухско где је стрељан.

Слободан дух, необичан мислилац, оснивач школских средишта за народну културу, човек пун племените амбиције за добро и душевно унапређење свога народа, био је ни за што друго, него за те тежње и за пропагирање њихова циља стрељан као звер...

Цео образовани свет ускипео је срџбом против тог шпањолског језуитског ништавила.

„Česka Škola“.

Данашња јавна настава у Немачкој.

(Од Др. Павла Штецнера.)

Превео Ahmes.

II. ОДЕЉАК.

(Наставак.)

в.) *Виртембершка*. И реална гимназија има овде своје нарочито уређење као и гимназија. Реалне гимназије „нису ништа друго већ гимназије са задатком, да на хуманистичној основици прибаве ученицима јаче образовање у модерним језицима, природним наукама и цртању и да их на тај начин припреме за неке факултете универзитета (за философски факултет у историји, модерним језицима и њиховој литератури, за државоуправни и природњачки факултет).“ Виртембершке 3 реалне гимназије јесу са 10 разреда као и гимназије, а онда имају још 4 реална лицеја са 8 разреда који поред реалистичког одељења имају и хуманистички са грчким језиком.

Наставни план има овај облик:

ПРЕДМЕТИ	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Веронаука	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1
Немачки	8	3	3	2	2	2	2	2	2	3
Латински	—	10	10	10	10	10	7	7	5	5
Француски	—	—	—	5	4	4	4	3	3	3
Инглески	—	—	—	—	—	—	3	3	3	2
Историја	—	1	4	3	3	5	2	2	2	2
Географија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Математика	6	4	4	4	4	5	8	8	12	9
Јестаственица	2	2	1	1	2	2	—	—	—	—
Физика	—	—	—	—	—	—	2	—	3	4
Хемија	—	—	—	—	—	—	—	2	1	2
Писање	3	2	1	1	1	—	—	—	—	—
Цртање	—	—	—	2	3	4	4	5	2	4
Свега недељно:	22	25	25	30	31	33	33	33	34	35

Ни у једном наставном плану није оволики број часова и ако је, у сравнењу са другим реалним гимназијама, дато мање часова веронауци и немачком језику, новијим језицима и историји. —

с.) *Саксонска*. И овде су се, као и у Пруској, реалне гимназије пређе звале реалне школе I реда а од 1884. године имају садашње име и садашњи наставни план са 9 разреда, док је пре било 8 разреда. Саксонска има 10 реалних гимназија с овим наставним планом:

ПРЕДМЕТИ:	VI	V	IV	III	IIA	II	IA	IB	IA
Веронаука	3	3	3	2	2	2	2	2	2
Немачки	4	4	3	3	3	3	3	3	3
Латински	8	8	6	6	6	5	5	5	5
Француски	—	4	6	4	4	4	4	4	4
Инглески	—	—	—	3	3	3	3	3	3
Историја	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Географија	2	2	2	2	2	2	2	—	—
Математика	5	4	5	6	4	5	5	7	7
Јестаственица	2	2	2	2	2	2	—	—	—
Физика	—	—	—	—	2	2	2	3	3
Хемија	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Писање	2	1	—	—	—	—	—	—	—
Цртање	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Свега недељно:	29	31	31	32	32	32	32	33	33

Овај наставни план показује велики број недељних часова као и у Виртембершкој и да је француском језику дато доста часова почевши наставу већ у квинти, чиме је учињена знатна разлика већ у основи у обе врсте гимназија, док се иначе показивала тежња да се бар у 3 најнижа разреда постигне што већа приближност у обе врсте гимназије. И у латинском језику показује се разлика у броју часова одмах у почетку, те је тиме веома отежан прелаз из једне врсте гимназије у другу. Ово се објашњава тиме, што Саксонска нема виших реалака па се тежило за тим, да се реалне гимназије, по могућности, изједначе с реалним школама без латинскога језика. Абитуријенти реалних гимназија могу добити сведоцбу зрелости са гимназије накнадним испитом из старих језика и старе историје с претпоставком да су из немачког, француског и математике добили најмање *довољну* оцену. —

С. Виша реалка.

Више реалке, које су нарочито одомаћене у Пруској, постале су око половине 19. столећа из занатлиских школа, које посташе од чести стручне школе са шесторазредном основом и двогодишњим стручним курзом а од чести деветоразредне више опште школе које од 1883. године добише име више реалке. И као такве оне постоје поред гимназија и реалних гимназија и добише делимично оне повластице које и ове школе имају; неко време пак изгледало је, као да оне за то постоје, да са свим потиену реалне гимназије, с којима највише имају многе предмете заједнички, само што више реалке немају латинскога језика.

Вишим реалкама је задатак, да се постигне потребна припрема за студију на техничкој великој школи и на универзитету стручним и јачим радом у новим језицима, у математици и природним наукама и да ученику даде цртачку вештину и спрему; а поред тога, наравно, и оне теже, као и друге две деветоразредне гимназије, да постигне заокружено више образовање и да вишем грађанском сталежу даде научно и технички ваљано образоване чланове.

Сем Пруске имају више реалке и Баденска, Брауншвајг, Олденбург, Елзас-Лотрингија и Виртембершка.

Више реалке у Пруској.

Пруска има 33 више реалке које су прилично не подједнако по целој држави распростра. Највише их има на западу, где само рајнска провинција има 11 овакових школа, а на истоку су ређе па их по негде и нема као у Померанској и Позену.

Садашњи наставни план има ово уређење:

ПРЕДМЕТИ:	VI	V	IV	III	IIA	II	IA	I A
Веронаука	3	3	2	2	2	2	2	2
Немачки	5	4	4	3	3	3	4	4
Француски	6	6	6	6	5	5	4	4
Инглески	—	—	—	5	4	4	4	4
Историја	—	2	2	2	2	2	—	—
Географија	2	2	2	2	2	1	3	3
Математика	5	5	6	6	5	5	5	5
Јестественница	2	2	2	2	2	2	—	—
Физика	—	—	—	—	2	2	3	3
Хемија и Минералогија	—	—	—	—	—	2	3	3
Писање	2	2	2	—	—	—	—	—
Цртање	—	2	2	2	2	2	2	2
Свега недељно:	25	25	28	30	30	30	30	30

Поред овога долази још вежбање, певање и факултативни предмети као и у реалној гимназији, само што је узето још и линеарно цртање од III A до I A. На место латинскога језика овде је дошао француски језик а где у гимназији почиње с грчким језиком, дошао је инглески језик с већим бројем часова него у реалној гимназији. И немачком и математици дато је одмах у почетку више часова. У сравнењу с реалном гимназијом нарочито пада у очи, да је физици и хемији одређен већи број часова. У погледу веронауке, немачког, историје и географије постоји сагласност у свима деветоразредним вишим школама.

Наставни план више реалке у осталом удешен је тако, да њени нижи и средњи разреди чине једну завршену целину служећи тако реалкама као наставни план. И на вишој реалци заведен је завршни испит после 6. школске године, који је овде потпуно идентичан са завршним испитом шесторазредних реалака. Да се добије сведоцба зрелости са гимназије потребан је и овде накнадни испит из латинскога и грчкога језика, а накнадним испитом из латинскога језика може се добити сведоцба зрелости са реалне гимназије.

Сама сведоцба зрелости са више реалке даје права на студију из математике и природних наука на универзитету и на испит за више учитељско звање из тих предмета.

У Виртембершкој, која има 6 виших реалака, ове су школе такође са 10 разреда и њихов наставни план одликује се од осталих тиме, што је француском језику дат врло велики број недељних часова (у I и II. по 8, у III. 9, у IV. 7, у V. и VI. по 6, у VII. и VIII. по 5 и у IX. и X. разреду по 4); што је унето геометриско цртање у 6 виших разреда поред великог броја часова из математике и што је у вишим разредима велики број недељних часова (32—34). Још је уведен и латински као факултативни у средњем и вишем течају.

У Елзас-Лотарингији постоје више реалке од 1892. године, које су сматране као реалке повећане са 3 годишња курса. Од 1895. године важе сведоцбе зрелости са ових виших реалака као и са пруских виших реалака. Па ипак се наставни планови једне и друге земље не слажу потпуно, и у Елзас-Лотарингији могло се више реалке слободније и самосталније развијати јер ове области немају реалних гимназија, те су више реалке поред гимназија једини деветоразредни школски заводи. Нарочите прилике захтевале су, да се број недељних часова из немачкога језика повећа на рачун францускога и инглескога језика, часови цртања повећани су и географији дато је више часова. Према овоме наставни план виших реалака, којих ове области имају три, овако је уређен:

ПРЕДМЕТИ:	Реални разреди						Разреди више реалке		
	VI	V	IV	III	II	I	III	II	I
Веронаука	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Немачки	6	5	5	5	4	4	4	4	4
Француски	6	5	5	5	4	4	4	4	4
Инглески	—	—	—	5	5	4	3	3	3
Историја	2	3	4	4	4	4	4	4	4
Географија	4	5	6	5	5	5	5	5	5
Математика	2	2	2	2	—	—	—	—	—
Јестаственица	—	—	—	—	—	—	3	3	3
Физика	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Хемија	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Писање	3	2	2	—	—	—	—	—	—
Цртање	—	2	2	2	2	2	3	3	3
Свега недељно:	25	26	28	30	30	30	30	30	30

Овове се додаје још и вежбање које је обавезно за све разреде, са по 2 часа, а онда као факултативни предмети за оба највиша разреда још по 2 часа за хемију и толико за цртање за три највиша разреда.

(Наставиће се.)

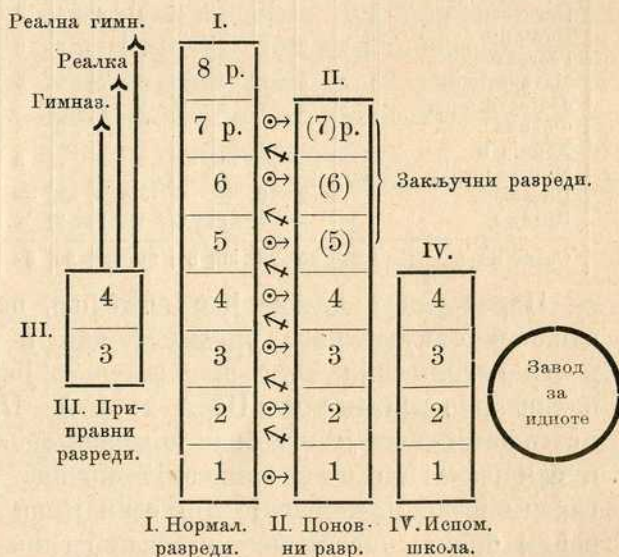
Школа и настава.

Ломброзо о кажњавању деце. У свом занимљивом делу „Узроци злочина“, бави се славни италијански научењак Џезар Ломброзо, питањем васпитања и долази до закључка, да врло строге казне детета немају трајног дејства за будућност, врло строго васпитање, које занемарује моћног васпитног чиниоца, симпатију, само изазива дете, да се осведочи о неправичности. Гарофуло је за васпитање које се изводи са пуном љубављу: Деца веома осетљива, увек при строгости господина или госпођице траже у његову погледу да прочитају мирноћу или поругу. Нема за дете теже казне, него што је пребацивање ожалошћене матере, ако је дете лагало или је неисправно поступио са својим друговима. Тако дете једнако размишља о томе, а с тога се рађа органички отпор, који утиче да се деликт не догоди поново.“ С тога Ломброзо тражи, да се кажњавања тако измену, да буду делотворнија, како би дуже утицала на дете. Општели дете н. пр. неку ствар, треба купити нову за његове новце, те ће тако осетити, да се мора одрећи нечега што му је мило. Тиме ћемо га осведочити о последицама његове погрешке. Ако је непослушно укажимо му мање симпатије, али недајмо да нами овлада срџба, јер то у детету изазива опасну реакцију. Потреба

је да се дете без насиља осведочи о казни као последици његовог престоупа. Дете треба тога да се боји и кад над њим престане надзор родитеља и учитеља. Ако тога нема, често се догађа да баш деца строгих родитеља кад одрасту и слободно могу собом управљати више погрешака па и злочина почине, него деца мање строгих родитеља.

Манхајски систем. *) У Манхајму је нормална школа 8 разредна. Деца је похађају од 6—14 год. Од ове деце одвојени су репетенти у 7 разреда, који се зову поновни разреди. Број деце у појединим поновним разредима је максимум 35. Три највиша пон. разреда зову се закључни разреди, јер из ових ученици ступају у живот а имају и ако редуциран наставни план бар знање ученика стечено у тој пон. школи — које и поред непотпуног школовања чини једну целину. За децу слабоспособну је засебна школа за испомагање са 4 разреда и са још минималнијом наст. осн. За идиоте имају засебан завод; за оне пак који намеравају похађати средње школе постоје засебни разреди који одговарају 3—4 разр. осн. школа.

У шема приказан овај систем овако изгледа:

Овај је систем био пре кратког времена велика сензација на пољу педагошком, но критика је доказала да је непрактичан.

Није, дакле, издржао критику. Неподесан је н. пр. зато, јер не чини општру разлику из-

*) По предавању Матије Елтеша управитеља држ испомажуће школе у Будимпешти.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

међу строго даровите, способне и слабоспособне деце. Способност општа или за поједине предмете, појављује се код деце у развојно доба а наставна основа треба да је просечна за децу средње способности.

И са етичке стране за осуду је, јер поједину децу безразложно искључује из круга бољих и даровитијих.

Неподесан је и са социалног гледишта, јер чини материјалну разлику међу децом, а са поновним разредима пошто и ови имају своје репетенте ни мало не помаже отклонити мизерију репетирања.

Са педагошке стране није пак никако оправдано, да дете у поновном разреду уз редуцирано градиво, ако покаже успеха има права после по године да пређе у виши нормални разред, н. пр.: Из I. пон. разр. после по год. да пређе у II. норм. разред; из II. пон. у III. нормалн. разр. Јер ако је ово могуће онда се у поновним разредима чудеса дешавају а откуд онда да имају и ти разреди репетенте своје.

Д. Р.

Учитељство.

Учитељско удружење у Енглеској, сваке године одржи велику скупштину по разним местима у Енглеској. На те скупштине не долазе само учитељи, него и сви пријатељи школе и они који се занимају школским питањима. Осим расправљања школских и учитељских питања, приређују и разоноде и забаве. Ове године била је скупштина у Моркамбу, идуће године биће у Плимету. Удружење има сада 65.000 чланова (пре 40 година имало је једва 400). Удружење расправља о свима приликама школским и учитељским и подноси влади потпуно обрађене нацрте нових школских закона. У удружењу су и учитељице и на овогодишњој скупштини судариле се са својим колегама у питању коедукације. Учитељице се изјасниле против коедукације јер веле да она деморалише, напротив учитељи се изјаснили за коедукацију. Орган удружења је „Schoolmaster“.

Учитељи у Шлеској заступају 35 годишњу службу. У томе се позивају на § 56. аустријског закона од 14. маја 1869. у којем је речено, да ће се мировина средити према прописима о плати државног чиновништва. Указују на то, да је веома мало оних, који до-

живе потпуно године службе, јер данас учитељство највише умире између 35—40 година живота. Још веле, ако се и доживи, бива скоро као правило, да одласком из школе одлази се и из живота.

Француском учитељству је отежан приступ на свеучилиште декретом од 12. маја 1909. год. Раније је министарство допуштало, да учитељи основних школа, који су врло добрим успехом сврше учитељску школу и хоће даље да се образују на универзитету, могу без икакве сметње ићи на свеучилиште. Донашањем поменутог декрета установљено је, да свршени учитељски приправници ако хоће да иду на свеучилиште морају имати испит средње школе. Види се да и у јаче демократским државама баш нису пријатељи учитељског образовања.

Уређење учитељских плата у Прусској. Учитељске плате у Прусској повишене су законом од 29. маја о. г. За учитеље је почетна, најмања плата 1400 М. (Марка = 1·20 К); 2 трогодишња доплата по 200 М.; 2 трогодишња доплата по 250 М.; 5 трогодишњих доплата по 200 М. После 27 година службе 3300 М. т. ј. 3860 К.

За учитељице: Почетна и најмања плата 1200 М.; 2 трогодишња доплата по 100 М.; 7 трогодишњих доплата по 150 М. После 27 год. службе плата је 2250 М. = 2632 К. Станарина је у селу за учитеље 400—700 М., а за учитељице 290—500 М. Општине које имају више од 30.000 становника имају права да својим учитељима даду месни доплатак и то за учитеље 900 М. а за учитељице 700 М. Тако н. пр. имају учитељи у Шарлотенбургу у Берлину после 27 година службе:

о новну мин. плату (Grundgehalt)	1400 М.
9 доплатака (Alterszulagen)	1900 М.
станарине (Miehinterschädigung)	720 М.
месни доплатак (Ortszulage)	900 М.

Свега: 4920 М. = 5756 К.

Управитељи школа (ректори) имају осим означене плате још 300 М. у име станарине а 1200 М. функционог доплатака, према томе је њихова плата после 27 год. службе 6420 М или 7511 К. Није ни чудо што Немци тако нагло напредују на свима линијама.

Из школске самоуправе.

Који је разред тежи? Једна учитељица, која је у једној нашој угледној општини радила неких 28 година на IV., V. и VI. разреду, — поднесе молбу месном школском одбору, да се премести из старијих разреда у I. разр. пошто би хтела да се мало одмори у томе разреду, док не би дошло време, да може затражити мировицу. Месни одбор те општине уважио је молбу своје учитељице под бр. 140. ех. 1909. и преместио је у I. разред.

Против овога решења учитељица на I. разреду уложила је уток на Е. Ш. Одбор — молећи, да је још за ову годину оставе у I. разреду, јер је душевно растројена и болешљива, због жалости у породици.

Епарх. Школски Одбор бачки бр. ЕШО. 435 зап. ех 1909. донео је ово решење: „Привиз (име) учитељице одбија се из ових разлога:

Изговор учитељице да је болешљива, не може се у обзир узети, а то тим мање, што је рад у I. разр. тежи од рада ма у ком разреду другом, а тежи и од рада баш у IV., V. и VI. разр. где су деца већ доста спремна и одрасла и т. д. —

Дакле она се премешта са старијих разреда у I. да се одмори, а ова због болести премешта се са првог разреда што је то најтежи разред у оне старије разреде опет да се одмори.

Е на дотле а куда ћеш више! **М. С. Н.**

Срески зборови.

Седница учит. збора мохачког школског среза одржана је у Мохачу 5. (18.) окт. 1909.

Збор се састао први пут после 10 година. Присутни су били сви чланови. Седницу је отворио епарх. шк. референт г. К. Милова новић говором, који се у главном у томе састојао, што је говорник истакао прилике у којима се налазимо; позвао је збор на сложаан истрајан рад и самопрегоревање. После говора позвао је г. референт збор да изабере перовође. На предлог Д. Радојчића буду од збора једногласно изабрани: Милаш Радивојевић и Софија Мрђанова. За тим је једногласно изабран заменик председник Милош Десанчић, учитељ у Мајишу, у одбор пак, на предлог Јов. Гуцуње, буду

такође једногласно изабрани: Лазар Плавшић, Сава Канурић, Лазар Крестић, Мара Михајловић и Паулина удова Силашки. За тим се прешло на дневни ред: Извештај изасланика на течају.

Лазар Плавшић је читао први део извештаја о предавању М. Клицина и после другог дела практично приказао предавање о риби и о текућим и стајаћим водама од Искруљева.

Други део предавање П. Терзина и упознавање гласова ђ б и њ њ од Искруљева уз фонимнику приказала је Мара Михајловић.

Изасланици на течају нису овде изнели своје мишљење и у опште критику о овим предавањима, због тога члан овог збора Д. Радојчић замера изасланицима ма да му се допада извештај у главном. Изасланици пак изјављују да су од ЕШО позвати да поднесу извештај и практично предавање а то су ицирно и поднели.

Митар Стојачић одбија ове замерже и предлаже да се изасланицима да похвала за рад им.

У истом смислу говори и Ђока Петровић и предлаже да се изда захвалност вел. Шк. Савету што је приредио овај течај а и изасланицима.

Паулина уд. Силашки није за похвалу јер су изасланици примили награду, већ само за усмену захвалност.

За тим је узео реч г. референт те је укратко изнео шта је то директна метода и изјављује да су је изасланици коректно приказали. Даље је напоменуо да је неумесно овде спомињати чак и неку награду уз коју су изасланици још и својих жртава принели уз већу пажњу и труд, него, да се збор сложи за предлог Д. Стојачића и Ђ. Петровића те да се изрази захвалност вел. Ш. С. за приређени течај уз допуну, са молбом да се таки течајеви и у будуће приређују а да се изрази захвалност и изасланицима који су нам приказали предавања. Цео збор се у томе слаже и даје израза са: живели!

Д. Радојчић хоће да говори о пословнику. Референт предлаже да се о пословнику управни одбор постара за идућу седницу.

Затим је усвојен предлог да се овај збор споји са будимским.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Заказано је место идућег састанка и евентуални предлози односно питања.

Још је са овог збора послат телеграфски поздрав Њ. Светости патријарху г. Лукијану Богдановићу. **Б.**

Преглед књига.

Zeitschrift für Experimentelle Pädagogik, Psychologische und pathologische Kinderforschung, mit Berücksichtigung der Sozialpädagogik und Schulhygiene, herausgegeben von E. Meumann, o. Professor der Philosophie und Pädagogik an der Universität Münster in Württemberg. Verlag von Otto Nemnich, Leipzig, 1905. и даље.

Надам се да ће наше учитељство интересовати експериментална педагогија, коју је проф. Dr. Ернст Мојман развио са својим сурадницима у свом гореисписаном листу: „Часопис за Експерименталну Педагогију, психолошко и патолошко испитивање деце, с особитим обзиром на социјалну педагогију и школску хигијену.“ Овај часопис у први мах излазио је под уредништвом и проф. Мојмана и Dr. В. Лаја, проф. учитељске школе у Карлсруу. Тај часопис они су покренули 1905. године, но, већ после две године (1907. г.) проф. Мојман почео је сам да уређује, услед једног малера, који се десио Dr. Лају. Досад је изашло седам свезака тог часописа (прве три свеске уређиваху оба уредника). Свака свеска састоји се из четири броја, од 16 штампаних табака обичне осмине. Цена свакој свесци износи у претплати 5 марака, иначе скупле.

Данас тај лист представља најозбиљнији рад на експерименталној педагогији, и не ће бити згорег, ако га будемо овде мало детаљније приказали, јер се у нас и онако слабо прате туђи мотиви.

Свеска I. Број 1—2.

E. Meumann, Zur Einführung. Проф. Мојман прта, како се из психолошких, хигијенских и педагошких радова понајлак развијали први почеци експерименталног испитивања, који се тичу педагошких проблема. По реду се износе теме духовне хигијене (мерења умарања), типова представљања, техника и економија учења, психогенезе, развој говора,

развој психичког темпа, исказивања. Но, нова истраживања долазе директно од педагога, као што су то настојања Лајева; и ствар је будућности, да експериментална педагогија не буде само један додел психологије, него самостална дисциплина са својим сопственим проблемима и методима. За овим аутор с критичким погледом извађа, од какве користи може експериментална педагогија бити по опћу педагогију. Он износи методичке разлике, што постоје између психолошког и педагошког експеримента. Први настоји да се што више упрости, а други да се што више приближи животу; први је апалитички, а други синтетички; онај генерализира (уопћава) а овај индивидуализира и т. д. При свршетку аутор говори о односу експеримента према социјалпедагошким питањима (као питање о коедукацији, утецају средине на ђаке), и о заједничком раду, који ће се огледати у овом часопису. Овај Мојманов састав преведен је на српски и то од два наша позната школска човека: г. Dr. Стеве Окановића, представника Рајнове педагогије у Срба и г. Светозара Брашована, учитеља у Вршцу. Први је свој превод публиковао у београдском „Учитељу“, а други у сремско-карловачком „Школском Листу“, на што упућујем оне читаоце, који се више интересују о томе раду Мојмановом.

W. A. Lay, Zur Einführung. Док се уводна реч проф. Мојмана односила више на прошлост експерименталне педагогије, то се Лајева уводна реч односи више на будућност њезину. Онај, који је познат с његовом „Експерименталном Дидактиком“, увериће се да Лај овде не износи ништа ново. Он показује, како школска пракса, место да полази од сигурних сазнања, све до сада беше обузета читавим хаосом догматички заступаних мњења, како се мислило, да је у школској пракси довољан здрав човечији разум, педагошка мајсторија и рутина, где се у истину налазе најтежи и најзамршенији проблеми. Он енергично захтева, да се на универзитетима оснивају педагошке столице (катедре) спојене са семинарским вежбаоницама и педагошко-психолошким или педагошким лабораторијумама, и затим поближе означава, како он замисља остварење експериментално педагошког заједничког рада.

Marx Lobsien: Examen und Leistung, eine gelegentliche experimentelle Beobachtung. И овај је чланак преведен на српски. Предео га је наш чувени практичар-педагог, г. Светозар Брашован, вршачки учитељ, и публиковао га је у „Школском Листу“, који је тада уређивао г. Ђорђе Поповић. Лобзиен је задао осмогодишњим дечацима (њих 54 на броју) да израчунавају просте задаће, и то једном без парочитих проспратних околности, а други пут — при тако исто тешким задацима — са примедбом, да су то задаци за испит, од којих ће зависити оцена из тог предмета. Главни резултат беше тај, да се ефекат, који је био скопчан са другим „Examenversuch“, наиме грешке повисиле за 22% кад се сравни са нормалним покушајем; и то погоршање успеха највише се односи на најбоље и најгоре ђаке, а мање на средње ученике.

Е. Meumann: Intelligenzprüfungen an Kindern der Volksschule. Ово је највећи и најбољи чланак ове прве свеске. После кратког увода Dr. Мојман говори 1.) о теоретичкој важности испитивања интелигенције; 2.) о практичкој важности тога испитивања; 3.) поглед на досадање методе и експерименте испитивања интелигенције; 4.) антропометријске методе за испитивање интелигенције; и 5.) на послетку описује своја сопствена експериментална испитивања на ђацима. Пошто је тај чланак врло научно писан не ће бити на одмет ако о њему мало више проговорим.

Dr. Паја Р. Радосављевић.

(Свршиће се).

Предлог организације сталног надзора над народним школама у краљевини Србији. С два прилога. Написао Павле Ј. Мајзнер. У Београду 1909. 8-а 43 с. Цена пола динара.

Садржај: I. Потребе сталног надзора над народним школама. II. Питање о организацији сталног надзора над народним школама 1. Једноставан или разгранат школски надзор. 2. Основна и даља квалификација обласних и среских школских надзорника. 3. Права обласних и среских школских надзорника. 4. Дужности обласних и среских школских надзорника. 5. Како ваља организovati школске општине, школске одборе, наставничке и надзорничке зборове и уопште школска тела, с обзиром на народно-васпитну систему. 6. На који се начин може извршити прелаз

из овог безнадзорно стања у ново стање са сталним надзором. 7. Како се ваља побринути за образовање оних младих људи, који би се желели посветити позиву обласних и среских школских надзорника. 8. Треба ли законске одредбе о овде предложеној организацији сталног надзора над народним школама ставити у садашњи закон о народним школама или их ваља одвојити у засебан закон о школском надзору. III. Основна начела овде предложене организације сталног школског надзора. IV. Систематски преглед овде предложене организације сталног школског надзора, који уједно служи за формуловање законских одредаба о томе надзору.

Књизи је додата карта краљевине Србије с означењем школских области и школских срезова и преглед школских области и школских срезова у краљевини Србији са статистичким подацима о површини, броју становника (1905.), броју народних школа (1907.) и броју наставника истих школа (1907.).

Б Е Л Е Ш К Е.

Именована за учитељицу. Министар просвете именована је привременом учитељицом у државној основној школи у Локу у Шајкашкој Даници Томић испитану учитељицу.

Умировљени учитељи. Нимфадора Максимова рођ. Ђорђевићева учитељица у В. Бечкереку ступила је 1. новембра о. г. у мировину после 37 годишње тешке службе учитељске, а уз уживање 1340 К годишње. — Душан Бошковић учитељ у Бега Сенђурђу на своју сопствену молбу стављен је у мир 1. новембра о. г. а после службовања од 25 год. Добио је 1160 К год. мировине.

† **Јосиф Агрима.** У суботу, 17. о. м. умро је у 73. години свог века умировљени српски народни учитељ из Сегедина Јосиф Агрима. Покојник је пуних педесет година послужно српској школи поштено, орно и вољно и био је у круговима, са којима је општио, поштован и омиљен. Бог да му душу прости!

„Караџић“ **дружина ђака српске учитељске школе у Пакрацу**, одржала је на Митров дан 26. октобра (8. новембра) 1909. на дан своје крсне славе свечану седницу после св. литургије у школској дворани, где је обављен чин освећења и резања свечарског колача. Дневни ред је био: 1.) Поздрав председника. 2.) О

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Лази Костићу говори С. Глумац припр. IV. год. 3.) И. Бајић: „Песма српских соколова“, пева друж. збор. 4.) „Јади срца“, црта из Босне од В. Јовичића припр. III. год. 5.) * * * „Даница“ свира тамб. збор.

Двојакe мере у истријском школству. У Истрији је 55½ процента Хрвата и Словенаца и имају сад 93 основне школе са 146 учитеља. Талијана има у Истрији 39½ процента, а имају 74 школе са 258 учитеља и учитељица. По последњем извештају земаљске управе о школама било је у Истрији 12.921 дете ослобођено од школе, јер за њих није било на четири километра ближе ни једне школе. Од те деце било је 10.928 хрватске и словеначке, а само 2000 талијанске и др. народности. У Истрији има италијанских школа, које походе само 10 деце; за хрватску и словеначку децу земаљска талијанска управа нема новаца за издржавање учитеља, па ни тамо где словеначка општина сама из својих средстава подигне школску зграду.

Шведски школски систем заведен је већ у Финској, Данској и Норвешкој, а сад ће се завести и у Енглеској. Састоји се у томе да је пре подне време посвећено настави, а после подне ручном раду. По школама су основане радионице за најобичнији рад занатски и домаћи. Ствари што се ту израђују продају се по коштању. Но тај систем спроведен је по варошким школама. По селима је тешко спровести и ту реформу. Женске се уче осим ручног рада кувању и домазлуку. Другим домаћим пословима уче се и мушка и женска деца.

Дистервег вели у „Педагошким Афоризмима“: „Човек хоће не само физички него и душевно да се одржи. У душевно самоодржање спада промена у раду, разонода и забава. Кад се, дакле, сва човекова снага истроши у часовима рада, то он неће после тога ништа моћи радити, а најмање на свом даљем образовању, што, разуме се, не спада баш у најлакше послове. С тога се учитељима, а тиме посредно и школству, чини велика неправда, кад се сувише оптерете часовима.“

Васпитање у Кини. Кинески министар јавне наставе даће публиковати наредбу са десет чланака о васпитању. Ево некојих од тих главних одредаба.

Свака главна државница треба да има бар сто школа основних и минимум од 5000 уче-

ника. Свака префектура и сви дистрикти треба да имају четрдесет школа и најмање две хиљаде ученика. — Свако дете од седам година обавезно је школу похађати. Родитељи деце од седам па на више година строго се казне ако им деца не похађају школу. Сваки чиновник, који буде наговорио племство или више грађанство на отварање школа, биће на посе награђен. Префекти и управе биће кажњени ако у њиховим гувернијама не буде устављен одређен број школа.

Из „Р. Р.“

Ж. Р.

Исправак. У чланку прошлога броја: „Одговор г. Ђоки Петровићу“ поткрале се ове погрешке: „А Magyarok története“, а треба „А Magyarok Története“, што се овим исправља.

НОВЕ КЊИГЕ.

Педагошка Књижница. Уређује др. Милан Шевић. Св. V. др. Војислав Бакић: **Педагошко Искуство** (Школске дужности — Предавања — Испитивање и оцењивање) Београд. 09, 70 пара. Изд. Ђуковића и Раковића.

Чланци из *Педагошког Искуства* штампани су од 1887—1891. год. у појединим извештајима београдске учитељске школе, док је др. В. Бакић био управитељем те школе. Уредник „Пед. Књиж.“ др. М. Шевић вели: „Слободно се може рећи, да се у овом „Пед. Искуству“ садржи укратко читава педагогија, јер нема ни једнога важнијег питања, нарочито из практичне педагогије, које у њему не би било додирнуто.“ Браћи учитељима препоручујемо ову добру и јефтину књижицу, јер је у њој свака реченица темељна и језгровита, лако и занимљиво написана, као израз богата искуства и одличне спреме нашег педагошког првака.

— Изписао је број „Школског Листа“. Главни уредник је *Божидар Борбошки*. Његова радња у овоме броју: „Речи слична значења у срп. језику из психологије и педагогије“, потребна је веома нашим школским људима и биће од трајне вредности, ако писац не буде жалио труда, те постепено из овога развије ма и мањи речник потребан при проучавању психолошких и филозофских расправа. — У чланку „Културно удружење нашег учитељства“ заступа *Ј. Искруљев* учитељ вежбаонице у Сомбору, добру мисао која је већ ранијих година истицана у учитељству, али до сад без успеха, но не учитељском кривицом.

„Школ. Лист“ излази двапут месечно и стаје 8 К годишње; за учитеље и учит. приправнике 6 К годишње.

Српске Забаве I и II. део од проф. *Јована Живојновића*. Цена 2 + 5 К. Препоручујемо браћи учитељима да набаве ове књиге за школску књижницу. Оне ће им бити уједно добар извор из којег ће моћи у zgodним приликама изнети народу по који приказ, те му тако дати лепе поуке и праве српске забаве.

Кава — та племенита биљка — добала је сунарницу. — Ну ова је не ће, нити хоће да потисне из дневног потрошка. Шта више она само олакшава одучење ужитка зрнате каве онима, који је из буди којег разлога не могу или не смеју да пију. Та се специјалитета зове: Франкова „Перл-раж“ или укратко „Перлро“.

Ова ће специјалитета ражи својим извреним кусом сигурно сваког љубитеља каве задовољити. Укус изварка — приређеног од ове специјалитете — тако је сличан кусу праве каве, да се готово не може веровати, да изварак, приређен од ових красних, на нашим пољанама узраслих и особитим начином пржених зрна ражи не садржава и праве каве

Пријатна и угодна горчина „Перл-ражи“ донаша са собом, да се иста чим чеше, тим радије пије. Предност овог производа лежи баш у томе, што нема оног слатког, одвратног куса, као н. пр. јечмена сладна кава, која баш због тога — кад се дуже времена пије досади.

Придода ли се том изварку јоште мало и познатог и особито обљубљеног правог „Франковог“ додатка за каву, биће иста још бољег и тежнијег куса, те лепше боје.

Братио Срби!

Помажите своју словенску браћу Чехе!

ВИЈОЛИНЕ

е омстачем

$\frac{3}{4}$, или $\frac{1}{2}$, К 9—11.—; 14—16.—

У КУТИЈИ С СМОТАЧЕМ

бр. 0 за 19 К	lit. А за 50 К
бр. 1 за 21 К	lit. В за 5 К
бр. 2 за 25 К	lit. С за 80 К
бр. 3 за 30 К	lit. D за 100 К
бр. 4 за 40 К	lit. Е за 130 К

V. F. Červený и синови,

и. и кр. дворска фабрика инструмената за свирку
у Краљевом Грацу (Königgrätz)
Најпотпунији инструменти за свирку од дрвета и од метала.

„НАТОШЕВИЋ“ УЧИТЕЉСКО ДЕОНИЧАРСКО ДРУШТВО

у Новом Саду

са основном главницом од 50.000 Круна,

препоручује браћи учитељима свој новчани завод, који прима улоге на штедњу са 4% и 4 $\frac{1}{2}$ %, издаје зајмове под повољним условима, тачно и савесно обавља сваки новчани посао, ради сваки дан, осим недеље, од 5 сати после подне, а четвртком ради од 2 сата после подне.

Препоручује своје велико стовариште књига забавних, поучних, педагошких, за народ, дејчих, икона, школских уџбеника, учила, разног врло доброг писаћег прибора, ванредно доброг мастила, црног и у разним бојама, оловака, гуме, јевтиних а добрих задаћница, цртаће артије, цртанака, креде, тушева, упијача подметача, врло финог сајднпапира у много разних боја, карата посетница, заручних, венчаних и посмртница, куверата ванредно добрих и јевтиних. Концепт-папира јевтинијег него игде.

Ова учитељска радња је веома велика већа него икоја друга. Набавља робу из првих и најбољих извора.

Учитељска штампарија „Натошевић“ већа је од свију других штампарија. Има велику количину разних слова, украса и шара, тако да је у стању обавити сваки посао од најмањег до највећег врло укусно јер има велики избор материјала, брзо и тачно, јер има врло добре раденике, јевтино јер потребан материјал повлачи из творница под повољним условима.

Учитељи свију напредних народа имају оваке установе и настоје где год им се укаже прилика, да помогну ове своје установе. Тако треба и наше учитељство да ради и подиже и снажи своје установе.

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 250 динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и прегледата пиљу се на: Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék).

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ.

Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Штампарија Учитељског деоничарског друштва „Натошевић“ у Новом Саду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА